

FIELD GUIDE

FRITZ HAEG'S ANIMAL ESTATES

REGIONAL MODEL HOMES 6.0
UTRECHT

ANIMAL ESTATES 6.0 UTRECHT

CASCO
OFFICE FOR ART, DESIGN AND THEORY
20 SEPTEMBER–2 NOVEMBER 2008

FRITZ HAEG

CONTENTS

CLIENT 6.1
RED ADMIRAL BUTTERFLY
VANESSA ATALANTA

04 ANIMAL ESTATES OVERVIEW
FRITZ HAEG

08 BATTLING FOR THE SOUL OF THE CITY
FRANS-WILLEM KORSTEN

ANIMAL CLIENTS

16 CLIENT 6.1
RED ADMIRAL BUTTERFLY
VANESSA ATALANTA
ANKO DE GRAAFF

20 CLIENT 6.2
EUROPEAN KINGFISHER
ALCEDO ATTHIS
JEROEN SCHENKELS

24 CLIENT 6.3
COMMON SWIFT
APUS APUS
TIENEKE DE GROOT

28 CLIENT 6.4
GRASS SNAKE
NATRIX NATRIX
MARJA KIK

32 CLIENT 6.5
GREEN FROG
RANA KLEPTON ESCULENTA
ANNEMARIEKE SPITZEN

36 CREDITS / 2008 EDITIONS OF ANIMAL ESTATES

ANIMAL ESTATES OVERVIEW SAMENVATTING FRITZ HAEG

CLIENT 6.2
EUROPEAN KINGFISHER
ALCEDO ATTHIS

The on-going Animal Estates initiative creates dwellings for animals that have been unwelcome or displaced by humans. Each edition of the project is accompanied by some combination of events, workshops, exhibitions, videos, and printed materials.

Dwelling designs for a variety of animals are developed in collaboration with local experts and tested in cities and suburbs around the world, from public streets to private yards. The first edition of Animal Estates was installed in the Sculpture Court of the Whitney Museum on Manhattan's Upper East Side. The animal clients were previous residents of that land 400 years ago, including: beaver, bat, bee, bird, bobcat, duck, eagle, opossum, owl, salamander, squirrel, and turtle. Other 2008 Animal Estate developments are located in Austin, Cambridge, San Francisco, and Portland.

We are at an ecological crossroads which is manifested in our twisted relationship with animals. They alternately represent a wildness that we are afraid of in ourselves, or a freedom that we would like to recapture. Animals were the subjects of the earliest documented human art. In primitive cave drawings we see a reverence for the creatures with whom homo sapiens shared the land. In early cultures, animals were viewed with wonder, something sacred. Human survival depended on the hunt, which required keen observation and understanding. An intimate bond and respect develops, which is less likely in today's grocery stores full of anonymous meat in styrofoam and plastic.

Humans are one of many territorial creatures that occupy the planet, but we are the only ones who, when establishing territory, preclude the existence of most other life forms that we have not domesticated. Thus, most creatures not a part of the human plan are either considered a threat or a pest. As natural predators are eliminated, the populations of pigeons, cockroaches, rats, ants and mice spiral out of control. In fact, this may be the only 'wildlife' remaining

in most cities. As the human domination of the planet continues, animals are alternately viewed as exotic specimens to be treated as spectacle, cartoon characters that are anthropomorphized, friendly companions to be coddled, objectified resources to be exploited, inconveniences to be tolerated, pests to be eradicated or anonymous unseen creatures to which we are indifferent.

As animal habitats dwindle daily, Animal Estates welcomes wildlife back into our daily lives, eradicating the strict, arbitrary and obsolete boundaries that humans have established between the manmade and the wild. Animals and their habitats are woven back into our cities, strip malls, garages, office parks, freeways, back yards, parking lots and neighbourhoods. Animals of all sorts are back in our lives as a daily reminder of our place in the world and the other creatures that we share it with. Animal Estates intends to provide a provocative 21st century model for the human-animal relationship that is more intimate, visible and thoughtful.

UTRECHT

The five Utrecht Estates are simple in material and construction. 6.1: a small wood platform as feeding station and wood box as "house" for the Red Admiral butterfly; 6.2: a cavity nest, or small hole, in the brick wall of a local canal for the European Kingfisher; 6.3: a wood nest-box on a local rooftop for the Common Swift; 6.4: a large compost pile for the Grass Snake; 6.5: a small pond in the backyard of a local private residence for the Green Frog.

A video about the Utrecht Animal Estates project is produced for presentation both in the exhibition space and online. The video features interviews with the five local animal consultants, following them to the office, lab and into the field, and documenting the making of the five Animal Estates in Utrecht.

The exhibition space at Casco is repurposed as the temporary Animal Estates headquarters, or office, with graphic displays of local urban wildlife, maps, and portraits of the five animals and their estates. Also on view is the video and a large table for materials about the project, postcards made about each of the five local Animal Estates, informational brochures on local wildlife organizations, and a mini-reading library

including books about the five animal clients and other Utrecht wildlife.

A daylong series of workshops and presentations on the five local animal clients (Animal Lessons) is led by the local animal experts on Saturday 20 September.

Het lopende Animal Estates-initiatief schept verblijven voor dieren die niet welkom zijn of door de mens verdrongen worden. Elke editie van dit project biedt een combinatie van happenings, workshops, tentoonstellingen, video's en gedrukt materiaal.

De ontwerpen voor de verblijven voor een keur aan dieren komen tot stand in samenwerking met plaatselijke deskundigen en worden uitgetest in steden en buitenwijken in heel de wereld, van openbare straten tot particuliere tuinen en plaatsen. De eerste editie van Animal Estates werd ingericht in het Sculpture Court van het Whitney Museum in Manhattans Upper East Side. De dier-clënten hadden 400 jaar eerder op deze plek gewoond, dieren als adelaars, bevers, buidelratten, bijen, eekhoorns, eenden, rode lynxen, salamanders, schildpadden, uilen, vleermuizen en vogels. Andere in 2008 ontwikkelde versies van de Animal Estates bevinden zich in Austin, Cambridge, San Francisco en Portland.

Wij bevinden ons op een ecologisch kruispunt, hetgeen tot uiting komt in onze verwrongen relatie met dieren. Aan de ene kant vertegenwoordigen zij iets wilds, datgene wat wij in onszelf vrezen, maar aan de andere kant een vrijheid die wij graag zouden herwinnen. Dieren zijn het onderwerp van de vroegste bewaard gebleven menselijke kunstuitingen. In primitieve grotschilderingen zien we een verering voor de dieren met wie de homo sapiens het land deelde. In vroege culturen werden dieren bezien met ontzag, als heilige wezens. De mens was voor zijn voortbestaan afhankelijk van de jacht, die een scherp waarnemingsvermogen en inzicht vereiste. Er groeide een intieme band en een zeker respect, iets wat minder voor de hand ligt in onze hedendaagse supermarkten vol naamloos vlees in piepschuim en plastic.

De mens is een van de vele territoriale soorten die de planeet bewonen, maar wij zijn de

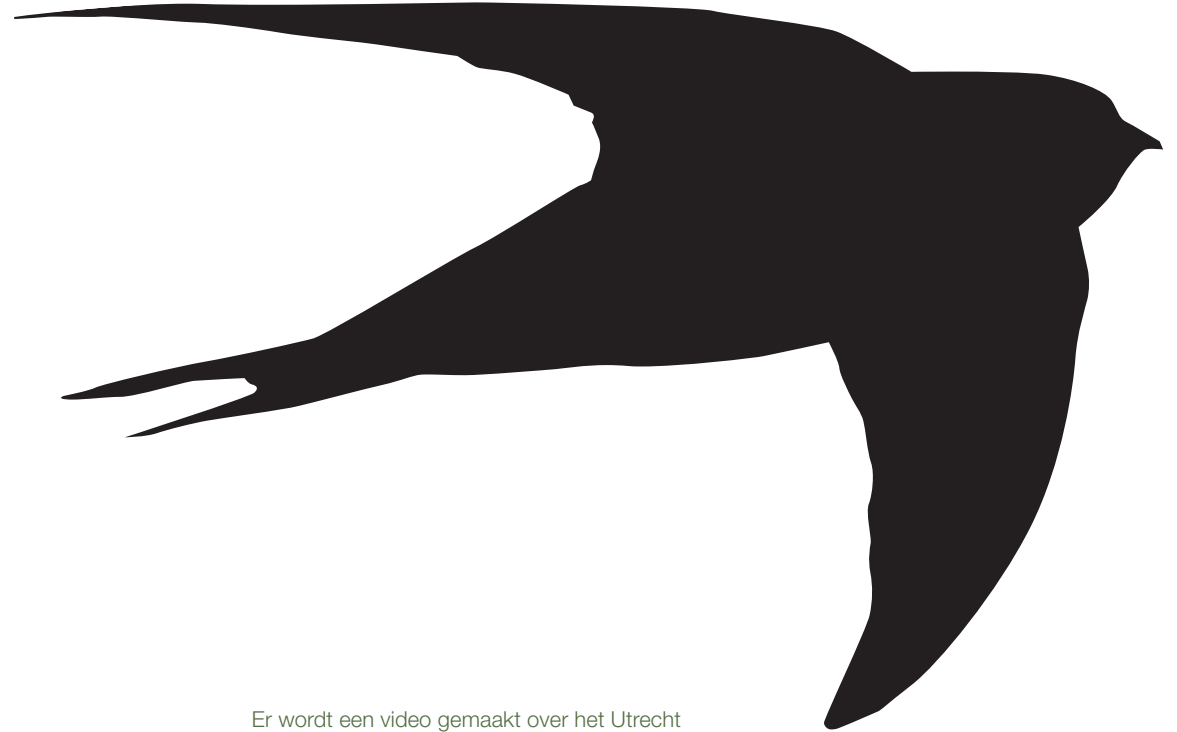
enigen die bij het afbakenen van ons territorium het voortbestaan van de meeste andere levensvormen, voor zover wij die niet hebben getemd, onmogelijk maken. Dientengevolge worden de meeste schepsels die geen deel uitmaken van het menselijk plan, ofwel als een bedreiging ofwel als ongedierte beschouwd. Naarmate hun natuurlijke vijanden worden uitgeroeid, lopen de populaties van duiven, kakkerlakken, ratten, mieren en muizen ernstig uit de hand. Vaak zijn dit de enige vormen van "dieren in het wild" die nog in de meeste steden voorkomen. Met het voortduren van de menselijke overheersing van de planeet worden dieren gezien als iets exotisch waaraan je je kunt vergapen, als cartoonfiguurtjes die je menselijke eigenschappen kunt toedichten, kameraadjes die je kunt vertroetelen, geobjectiveerde bronnen die je kunt exploiteren, iets lastigs wat je moet dulden, ongedierte dat verdelgd moet worden of naamloze, ongeziene schepselen die wij met volslagen onverschilligheid bejegenen.

Terwijl er met de dag meer dierenhabitats verloren gaan, verwelkomt Animal Estates de in het wild levende dieren terug in ons dagelijks leven door de rechtlijnige, willekeurige en achterhaalde grenzen af te breken die de mens heeft ingesteld tussen de wildernis en het door de mens gemaakte. Dieren en hun habitat raken opnieuw verweven met onze steden, winkelcentra, garages, bedrijvenparken, snelwegen, achtertuinen, parkeerterreinen en stadswijken. Allerlei dieren komen terug in ons leven om ons te herinneren aan onze plaats in de wereld en aan de andere schepselen waarmee wij die delen. Het is de intentie van Animal Estates om een provocatief 21ste eeuws model te bieden voor de relatie tussen mens en dier die een ongekeerde intimiteit, zichtbaarheid en diepgang kent.

UTRECHT

De vijf Estates in Utrecht zijn qua materiaal en opzet zeer eenvoudig. 6.1: Een klein houten platform dat dienst doet als voederplek, met een houten "huisje", voor de atalanta. 6.2: Een holletje in de kademuur van een Utrechtse gracht voor de Europese ijsvogel. 6.3: Een houten nestkast aan gevels van woningen in Utrecht voor de gierzwaluw. 6.4: Een grote composthoop voor de ringslang. 6.5: Een vijvertje in de achtertuin van een particuliere woning voor de bastaardkikker.

CLIENT 6.3 COMMON SWIFT APUS APUS

Er wordt een video gemaakt over het Utrecht Animal Estates-initiatief, die zowel in de tentoonstellingsruimte als online te zien zal zijn. De video bevat interviews met de vijf plaatselijke dierendeskundigen. Wij zien hen aan het werk op kantoor, in het laboratorium en bij het veldwerk en tijdens het vastleggen van de totstandkoming van de vijf Animal Estates in Utrecht.

De tentoonstellingsruimte van Casco wordt omgevormd tot het tijdelijke hoofdkwartier, of kantoor, van Animal Estates, met aanschouwelijk voorbeelden van plaatselijke stedelijke fauna, plattegronden en portretten van de vijf dieren en hun "estate". Verder kan men de video bekijken en staat er een grote tafel waarop materiaal

betreffende het project is uitgesteld: ansichtkaarten van elk van de vijf plaatselijke Animal Estates, brochures met informatie over plaatselijke organisaties die zich met de fauna bezighouden en een kleine verzameling boeken over de vijf dier-clënten en over andere in Utrecht voorkomende in het wild levende dieren.

Op zaterdag 20 september geven de plaatselijke experts de gehele dag workshops en presentaties over de vijf dier-clënten.

BATTLING FOR THE SOUL OF THE CITY

FRANS-WILLEM KORSTEN

ERASMUS UNIVERSITY OF ROTTERDAM, UNIVERSITY OF LEIDEN

CLIENT 6.4
GRASS SNAKE
MATRIX MATRIX

One of the nightmarish visions that may appear in the delirium of an alcoholic is the illusion of being surrounded by lots of tiny, crawling animals. Wouldn't it be a straightforward nightmare, then, if we were to find ourselves shrunk to the size of baby sow-bugs, right in the middle of an ant's nest? It would be unpleasantly hot in there, for one, but that would not be the primary reason for our discomfort. We would be horrified to be surrounded by other animals—not just tens or hundreds of them, but thousands, tens of thousands. Of course, if this nest were built by *Lasius niger*, the ordinary black garden ant in Europe, and if you were familiar with that animal, you would notice that there are differences between the ants, depending on the labor they are supposed to do. Nevertheless, a horrifying sameness it would be, or rather, an other's sameness. In contrast, we appear not to be horrified by our own sameness that manifests itself so markedly and overwhelmingly in our mega-cities. In fact, this kind of sameness is what we appear to long for as the fulfillment of a narcissistic demand.

Narcissism is an important stage in the development of human subjectivity. But if it is a state that fully developed subjects seek, it is either a form of regression, an illness perhaps, or an ideologically fueled seduction. Moreover, with regard to the narcissism of the selfsame postmodern city, at least two power struggles are being veiled ideologically, or not fully noticed. There are obviously those who love to gaze and love to be gazed at in return—and have the money to do so. For those sleeping on

newspapers in piss-reeking corners of the city, such a hall of mirrors is not the game of the day. Moreover, the selfsameness of the city has to lead to the reduction or elimination of all those beings that threaten selfsameness. Loads of animals are being hauled into the city everyday, but most of them are dead, or have been reworked into nicely colored packages of meat. Except in works of art, they do not appear in vivo, or full scale, in the human mirror. Rats are being destroyed, cats and dogs are allowed but will need a license, streets are being cleaned up by the removal of all kinds of weeds.

To be sure, I would mind having rats in my garden and in the house. The point is that rats dominate an ideologically attractive phantasm in which the entire world of other living beings represents a possible threat to the city. Human beings need to remove rats because they find ways into a system that is evidently a biological monoculture. There would simply be fewer rats if we would allow other animals in.

But why would we want to do that?

Such a question has very little to do with ethics. There are principled, philosophical reasons why we could try to do this, and political ones. There are also some practical reasons. However, in the end, the most important ones are predominantly aesthetic. That is to say: the battle we wage with regard to the organization of life in the city is in the core an aesthetical one.

Recently, in a discussion with Constantin Petcou, Doina Petrescu, and Anne Querrien, Antonio Negri asked the question: "What makes a biopolitical space?" Negri clearly belongs to, or supports those parties that want to change our current environment for the better. He considers the city as the space in which "the political diagonal intersects the biopolitical diagram." Yet, even he considers the battle for a desirable living environment as taking place within the domain of human politics. However, as he himself indicates, a historical shift has taken place in that domain. Politics is no longer that which takes place within the polis—the polis being the city-space and community that is marked over and against the living environment, or rather, in defense against that environment. The city has been expanding and expanding all over the globe, whilst human technology has turned life itself into working material.

Consequently, the city has become a power-machine that lives on and works on life.

The schizophrenic situation is that we consider all life to be at our disposal—or to be our object—whilst we try to keep out as much of it as possible from our direct environment. This is philosophically only acceptable within the confines of a theory that promotes the right of might. That right, in a struggle that took ages—and kept the bodies and minds of the best and brightest busy, has been contested in the history of the West, because in the end it will be based on arbitrariness. Moreover, its destructiveness will not be able to level with creative production. It will eat itself out. One solution to this problem was to bring those human subjects into the political system that were excluded first. This is, in fact, what Jacques Rancière considers to be the hallmark of politics: the inclusion of those formerly excluded. Most of the time, they were included through forms of political representation in a system that would work by means of checks and balances.

Having come so far, the issue may now be then—and however absurd it may first seem—how to bring in other forms of life into our political system, or how to give them an independent and sovereign place in that system.

That rather directly political issue is related to another one, which concerns our humaneness, being the animal that we are. We are the animal of destruction to our co-animals. Do we want to be that? Would we find it acceptable from any of our co-animals that it would threaten our world as much as we do theirs? Of course not. That's why we destroy them first. Let me emphasize that this has little to do with ethics. Any species on this planet tries to see what it can do and how far it can get in doing that. We can't consider the locusts to be responsible for the havoc they create, can we? This is one of the major points put forward so eloquently, and shockingly clear by John Gray in his *Straw Dogs—Thoughts on Humans and Other Animals*, from 2002. It is the option that human beings are supposed to be the caretaker of this world, or that they are responsible for it, that in the end justifies their dominance of the world, which is why we have to reject that option. Or, it is not as caretakers that we fail. It is the damage we inflict on our own souls or on our own being in destroying so many other living beings, that threatens us (this is also in relation to ourselves, when we turn against one another.)

A practical reason why we should try to bring life into the polis is that we are walking a thinner and thinner path with regard to the biological resilience and resistance of our own bodies. If more and more children are having asthma, one of the reasons for this is that they have by and large grown up in spaces that are, biologically speaking, too antiseptic. For thousands and thousands of years children have grown up with their hands in the mud, so to speak. Obviously this produced lots of disease, and the reduction of disease has been helped enormously by the production of soap and the etiquette of washing hands. But this may have turned into its radical opposite. (At this moment, if we take classes out of their city-environment, a child might have a fit from seeing a sow-bug.) More importantly, there is the biological function to test and train the bodily system from the very beginning. There may be a short term effect when we defend ourselves with medicines and forms of isolation. In the long run, though, this will only scale down the number of defenses we have against what besets us.

Obviously, no one would be willing to argue that we should all live the way in which human beings and animals are living together in some slum cities. The problem, however, is not so much that these human beings and animals do live together, but that they do so under poor and, at times, atrocious conditions. Nevertheless, there is no use in trying to escape or hide the nasty consequences of my argument. If human beings want to live at any cost, this will cost the life of many others. It will lead to a biological monoculture that will in the end provoke a natural response. Natural attacks will become heavier, more diverse, more intense, and more abrupt. Somehow, our problem seems to be that we do not accept risk and death any more in the same way as human beings have accepted it in former times. No, I do not think that human beings in earlier times were better equipped to cope with risk and death. But somehow their attitude towards their own vulnerability was less hysterical.

Still, in the end, considering all the reasons mentioned above, this may not be convincing because the issue concerned is an aesthetic one. Let me use the novels of the *His Dark Materials* trilogy by Philip Pullman as a starting point. In three novels, Pullman took us, and our children, through a series of adventures. The adventures themselves do not have such a lasting impact as does the distinct image that remains haunting: in these novels the protagonists

have souls in the shape of animals. Each human subject can talk with its animal/soul. Or the soul/animal may wander away a little from the body, but not too far. What is at stake in the novels is their removal, or the splitting up of the unity of body and soul. If such a thing happens the body will still live for a while, but like a ghost, or rather, a living dead. The political battle between the parties concerned is how to prevent the forces that want to split human subject and animal soul from winning.

For those who have read the novels and who encountered them before they became part of the sometimes too limited, at other times fascinating screen of Hollywood's industries, there is an immediate, palpable, sensible force to this image of human souls having the shape of an animal. Why is that? It is, most definitely, not a matter of ethics. It is a matter of affect, of attraction. In this respect Pullman is one of the few who knew how to give shape in a more or less direct way to what Gilles Deleuze and Félix Guattari described as 'becoming-animal'. With this they did not mean that human beings should throw away centuries of civilization and technology. Instead they meant that human beings—if they want to do more than simply survive, or feel themselves master of life on this planet—should enlarge their sensitive capacities next to their rational and instrumental ones. This is not in order to live better in an ethical sense. But to live a life that can be sensed as fuller, more interesting, more intense.

Now, how can we ever turn this into a straightforward political issue? I am not aiming at such simple questions as how can I explain to my neighbors that I do not consider it to be a more intense life when they fly from the Netherlands to Thailand, enjoy the beach there, whilst their travels have meant, directly or indirectly, the death of many other forms of life. The issue is far more elusive and concerns the simple, and at the same time incredibly complex question of what kind of life attracts 'us'. The political aspect to that question is that it is not enough to simply ask ourselves to feel such attraction. For the question has become how we are training ourselves, and are being trained, to prefer certain forms of attraction, and make other ones impossible.

Many of my neighbours like the sound of the few chickens (no cock!) we have, in a densely populated street in a densely populated city in the centre of the Netherlands. An equally large number of neighbours tries to enlarge the restrictions of

behavior that our community establishes. They will have it, for instance, that animals are allowed as long as they do not make sounds that fall outside of the ordinary. I have a political conflict with them that in the end concerns not so much different interests, but a different world *aesthetically*. Our ways diverge not so much in terms of which interests are served the best or which economy pays the most, but diverge more so in terms of the things we find interesting, beautiful, attractive, or sensible.

This is why I think it is apt that the work of artists like Fritz Haeg, in which the relation between city and life is at stake, are markedly aesthetic. This is not to smoothen out, or to soften the horrible facts and effects of the modern city. It is to have the core issue upfront. We are, in the end, not battling for a fairer or morally more righteous world if we want to realize a more intricate co-existence between human beings and the life-world within the city. We are battling for the soul of the city, not in the Christian sense of that word, but in the aesthetic sense that Pullman and Deleuze and Guattari meant. Do we want to be hauled, package-wise, into busses and planes in order to eat the same hamburger in Stockholm, Atlanta, Sao Paulo, Laos, Melbourne or Phnom Penh? Or do we want to live in touch, in close contact, with those that co-habit this little planet? The latter will not entail a regress into some golden age. That age never existed. Nature at large does not care, and cannot care. But if we care for our own souls, what attracts us most? One can sense, immediately, that there is no all-embracing 'us' here. Human beings have always battled about what they demand and desire. Art such as Haeg's is worthwhile because it sharpens the political issue, whilst enlarging our potential of moving sensibly. We are battling about the type of soul the city will have. Art is, at this moment in time, one of the important grounds on which that battle is waged.

Een nachtmerrieachtig visioen dat een alcoholist in zijn delirium kan bezoeken, is de waan omringd te zijn door een enorme hoeveelheid nietige kruipbeestjes. Zou het dan niet een onvervalste nachtmerrie zijn als wij zouden

inkrimpen tot het formaat van een pas uitgekomen pissebed en ons zouden bevinden middenin een mierennest? Om te beginnen zou het er onaangenaam warm zijn, maar dat zou bij lange na niet de voornaamste reden voor ons ongemak zijn. Wij zouden ervan gruwen om omringd te zijn door andere dieren—niet zo—maar tientallen of honderden, maar duizenden, tienduizenden. Indien dat nest gebouwd zou zijn door *Lasius niger*, in Europa de meest voorkomende zwarte tuinmier, en als je bekend zou zijn met dat diertje, zou het je meteen opvallen dat niet alle mieren hetzelfde zijn, maar verschillen naargelang het werk dat zij geacht worden uit te voeren. Niettemin zou er sprake zijn van een gruwelijke eenvormigheid, om precies te zijn de eenvormigheid van een ander wezen. In tegenstelling hiermee gruwen we kennelijk niet, of veel minder, van onze eigen eenvormigheid, die zich zo markant en overweldigend in onze grote steden manifesteert. In wezen lijken wij naar dit soort eenvormigheid te hunkeren en die te zien als de vervulling van een narcistische behoefte.

Narcisme is een belangrijke stadium in de ontwikkeling van de menselijke subjectiviteit. Maar als volledig ontwikkelde personen deze staat nastreven, dan is dat ofwel een kwestie van regressie, wellicht een ziekte, of het effect van een ideologisch gestimuleerde verleiding. Door het narcisme van de zelfgenoegzame post-moderne stad worden minstens twee vormen van machtsstrijd ideologisch verhuld, of in elk

geval niet echt opgemerkt. Het is duidelijk dat er mensen zijn die het heerlijk vinden om te kijken en bekeken te worden—en die het geld hebben om zich hiermee bezig te houden. Voor degenen die in naar pis stinkende hoeken van de stad op karton slapen, is een dergelijke spiegelhal niet het spel van de dag. Bovendien leidt de eenvormigheid van de stad onvermijdelijk tot het afstoten van alles en iedereen die een dreiging vormt voor die eenvormigheid. Elke dag worden massa's dieren de stad in gesleept. Hiervan zijn de meeste dood, of ze zijn verwerkt tot vrolijk gekleurde pakketjes vleeswaren. Afgezien van in kunstwerken verschijnen zij niet in vivo of levensgroot in de menselijke spiegel. Ratten worden verdelgd, katten en honden worden toegestaan, maar wel met een vergunning, de straten worden schoongehouden door het verwijderen van elk sprietje onkruid.

Geen misverstand, ik zou niet blij zijn met ratten in mijn huis of in tuin. Waar het om gaat is dat ratten de hoofdrol spelen in een ideologisch aan-trekkelijke representatie waarin de hele wereld van andere levende wezens als potentiële bedreiging van onze steden wordt gezien. Mensen moeten zich van ratten ontdoen omdat die zich toegang verschaffen tot een systeem dat duidelijk een biologische monocultuur is. Er zouden minder ratten zijn als wij andere dieren zouden toelaten.

Maar waarom zouden wij dat willen?

Een dergelijke vraag heeft weinig met ethiek te maken. Er zijn principiële, filosofische redenen waarom wij dit experiment zouden kunnen aangaan, evenals politieke redenen. Er is ook nog een aantal praktische redenen. Toch zijn uiteindelijk de voornaamste redenen esthetisch van aard. Dat wil zeggen dat de strijd die wij voeren met betrekking tot de ordening van het stadse leven in diepste wezen een esthetische strijd is. Recentelijk stelde Antonio Negri in een discussie met Constantin Petcou, Doina Petrescu en Anne Querrien, de vraag: "Wanneer is er sprake van een biopolitieke ruimte?" Negri maakt duidelijk deel uit van, of steunt die partijen die onze huidige leefomgeving ten goede willen veranderen. Hij ziet de stad als een ruimte waar "de politieke diagonaal het biopolitieke diagram doorsnijdt". Toch speelt zelfs in zijn geval de strijd om een

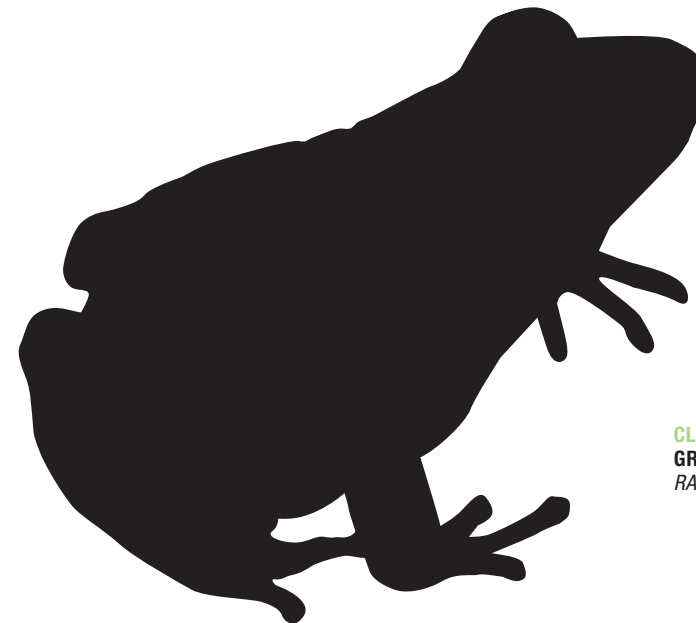
wenselijke leefomgeving zich af binnen het domein van menselijke politiek. Wel heeft binnen dat domein, zoals hij zelf ook aangeeft, een historische verschuiving plaatsgevonden. Politiek is niet langer datgene wat plaatsvindt binnen de ruimte en samenleving van de polis—de stad, dus—afgezet boven en tegen het leefmilieu, of eigenlijk, ter verdediging tegen die omgeving. Over de hele aardbol breidt de stad zich steeds verder uit, terwijl de technologie van de mens het leven zelf tot werkmateriaal heeft gemaakt. Dientengevolge is de stad een krachtige machine geworden die leeft van en van brandstof voorzien wordt door 'leven'.

De schizofrene situatie is dat wij de mening zijn toegedaan dat al wat leeft ons ten dienste is—of ons tot object mag dienen—terwijl wij tegelijk zoveel mogelijk van dat alles uit onze directe omgeving weren. Dit is filosofisch slechts aanvaardbaar binnen de begrenzingen van een theorie die het recht van de sterkste onderschrijft. Dat recht is, in een strijd die zich over eeuwen uitstrekt—een die lichaam en geest van de besten onder ons heeft beziggehouden—in de geschiedenis van het Westen aangevochten, omdat het uiteindelijk op willekeur zal stoelen. Bovendien zal de vernietigende kracht ervan niet

in staat zijn gelijke tred te houden met creatieve productie, en daardoor zichzelf uithollen. Een mogelijke oplossing van dit probleem was om die subjecten in het politieke systeem binnen te halen die tot dan toe buitengesloten waren. Dit is in wezen wat Jacques Rancière beschouwt als hét kenmerk van politiek: het toelaten van diegenen die voorheen buitengesloten waren. Meestal werden dezen binnengehaald door een vorm van vertegenwoordiging in een systeem dat bestond bij gratie van een evenwicht tussen de onderdelen van de macht.

Op dit punt aangeland, zou de kwestie nu, net als voorheen, wel eens kunnen zijn—hoe absurd als dit op het eerste gezicht ook mag lijken—hoe wij andere levensvormen ons politieke systeem kunnen binnenhalen, of hoe deze een onafhankelijke en soevereine plaats binnen dat systeem kunnen krijgen.

Deze rechtstreeks politieke kwestie is gerelateerd aan een andere, die onze menselijkheid betreft, als het dier dat wij zijn. Wij zijn het dier van de vernietiging voor onze mededieren. Willen wij dat zijn? Zouden wij het aanvaardbaar vinden als andere mededieren onze leefwereld zouden bedreigen zoals wij de hunne? Natuurlijk niet. Daarom roeien wij hen ook eerst uit. Laat ik nog

CLIENT 6.4
GREEN FROG
RANA KLEPTON ESCULENTA

eens benadrukken dat dit weinig van doen heeft met ethiek. Elke soort op deze planeet tast af wat ze vermag en hoe ver ze kan gaan. Wij kunnen sprinkhanen de ravage die zij aanrichten niet aanrekenen, toch? Het is een van de voornaamste punten die John Gray zo welsprekend en schokkend duidelijk maakt in zijn *Strohonden—gedachten over mensen en andere dieren* uit 2002. De optie dat mensen geacht worden rentmeester te zijn van deze wereld, of dat zij ervoor verantwoordelijk zijn, moet uiteindelijk hun overheersing van de wereld rechtvaardigen. Dat is waarom wij die optie dienen te verwerpen. Of, anders gezegd, het is niet als rentmeester dat wij falen. Het is de schade die wij berokkenen aan onze eigen ziel en ons eigen wezen, door zoveel levende wezens te vernietigen, die ons bedreigt (en dat is ook van toepassing als wij ons tegen elkaar keren).

Een praktische reden waarom wij er goed aan zouden doen te proberen om meer, ander, leven in de polis binnen te brengen is dat wij een steeds smaller pad bewandelen waar het gaat om biologische veerkracht en de weerstand van ons eigen lichaam. Een van de redenen waarom steeds meer kinderen aan astma lijden, is dat zij grotendeels opgroeien op plaatsen die biologisch gesproken te antiseptisch zijn. Vele duizenden jaren lang zijn kinderen opgegroeid met hun handjes in de modder. Uiteraard leidde dit vaak tot ziekten, en het terugdringen van ziekten is enorm bevorderd door zeep en door de etiquette die zegt dat wij onze handen moeten wassen. Maar dit zou nu wel eens in een radicaal tegengestelde kunnen zijn veranderd. (Als wij vandaag de dag schoolklassen uit hun stadse omgeving halen, worden sommige kinderen hysterisch bij het zien van een pissebed.) Belangrijker is de noodzaak de biologische functie te beproeven en het gestel van meet af aan een leergang te bieden. Er mag dan misschien op korte termijn winst te behalen zijn wanneer wij onszelf met medicijnen en vormen van isolatie beschermen, maar uiteindelijk zal dit slechts leiden tot een steeds geringer aantal verdedigingsmogelijkheden tegen dat wat ons belaagt.

Uiteraard wil ik niet aanbevelen dat wij allemaal zouden moeten leven zoals mensen en dieren in sommige sloppenwijken samenleven. Het probleem daar is echter niet zozeer dat mens en dier nauw samenleven, maar dat dit

samenleven plaatsvindt onder zulke armlastige en soms gruwelijke omstandigheden. Niettemin heeft het weinig zin de akelige consequenties van mijn argument te ontduiken. Als mensen hun leven willen leiden, koste wat het kost, dan zal dit het leven van vele anderen kosten. Het zal een biologische monocultuur tot gevolg hebben die uiteindelijk een natuurlijke respons zal oproepen. Natuurlijke aanvallen zullen ernstiger worden, meer uiteenlopend, heftiger en abrupter. Op de een of andere manier is ons probleem kennelijk dat wij risico en dood niet langer wensen te accepteren zoals mensen deze verschijnselen in het verleden aanvaardden. Niet dat ik denk dat mensen in vroeger tijden beter toegevoerd waren om met risico en dood om te gaan. Maar op de een of andere manier was hun houding tegenover hun eigen kwetsbaarheid minder hysterisch.

Desalniettemin, en al het bovenstaande in aanmerking nemend, acht ik de aangevoerde redenen niet doorslaggevend omdat de wezenlijke kwestie esthetisch van aard is. Laat ik de romans van de trilogie *Het Noorderlicht* van Philip Pullman als uitgangspunt nemen. In drie romans voert Pullman ons en onze kinderen mee door een reeks avonturen. De impact van de avonturen zelf is minder groot dan die van het krachtige beeld dat je als lezer niet loslaat: de hoofdpersonages in deze romans hebben een ziel in de vorm van een dier. De personages hebben het vermogen met hun dier/ziel te spreken. Het dier/ziel kan een eindje bij het lichaam wegdwalen, maar niet al te ver. Waar het in deze romans om gaat is wat er gebeurt als de ziel wordt verwijderd, oftewel als de eenheid van lichaam en ziel verbroken wordt. Als dat gebeurt, blijft het lichaam nog enige tijd in leven, maar als een geestverschijning, of eigenlijk meer als een levende dode. De politieke strijd tussen de partijen die hierbij betrokken zijn, heeft als doel om de overwinning te voorkomen van de krachten die de mens en de dierlijke ziel van elkaar willen scheiden.

Degenen die deze romans hebben gelezen voordat die deel gingen uitmaken van het soms al te beperkte, zij het soms ook fascinerende scherm van de Hollywood filmindustrie, kennen de rechtstreekse, tastbare, voelbare kracht die uitgaat van het beeld van menselijke zielen in de vorm van dieren. Hoe komt dat? Het gaat hier beslist niet om ethiek. Het betreft een bepaalde

affectieve waarde, een bepaalde aantrekkingskracht. Wat dat aangaat is Pullman een van de weinigen die er in is geslaagd op een min of meer directe manier vorm te geven aan wat Gilles Deleuze en Félix Guattari hebben beschreven als “dier-woorden”. Hiermee wilden zij niet zeggen dat mensen eeuwen van beschaving en technologie zouden moeten weggooien. Ze bedoelden dat mensen—als die meer willen dan simpelweg overleven of zichzelf als meester van de planeet zien—naast hun rationele en instrumentele vermogens, hun vermogen tot gevoel zouden moeten versterken, niet zozeer teneinde beter te leven op een ethische wijze, maar teneinde een leven te leiden dat beleefd kan worden als voller, interessanter en intenser.

Hoe kunnen wij dit ooit vertalen in een duidelijk omliggende politieke kwestie? Ik heb het niet over simpele vragen zoals: ‘Hoe kan ik mijn burens uitleggen dat ik niet vind dat zij meer uit hun leven halen als zij van Nederland naar Thailand vliegen en daar lekker aan het strand gaan liggen, terwijl hun reizen, direct of indirect de dood betekenen voor vele andere levensvormen?’ De kwestie is veel ongrijpbaarder en betreft de simpele maar tegelijk ongelooflijk complexe vraag wat voor leven ‘wij’ aantrekkelijk vinden. Het politieke aspect van die vraag is dat het niet voldoende is onszelf te vragen meer ‘aantrekkelijkheid’ te voelen. De vraag is geworden hoe wij onszelf aanleren, of hoe wij ons laten aanleren, om de voorkeur te geven aan bepaalde soorten aantrekkelijkheid, waardoor andere vormen van aantrekkelijkheid onmogelijk worden.

Velen van mijn burens zijn gecharmeerd van het geluid van het handjevol kippen (geen haan!) dat wij houden in een dichtbevolkte straat in een dichtbevolkte stad in hartje Nederland. Maar net zoveel burens proberen de restricties op gedrag te vergroten die in collectief overeengekomen regels worden vastgelegd. Zo stellen zij bijvoorbeeld dat dieren best mogen zolang die geen geluid maken dat buiten de norm valt. Met hen heb ik een politiek conflict dat uiteindelijk niet zozeer gaat over verschillende belangen, maar om een esthetisch verschillende wereld. Onze benadering verschilt onderling niet zozeer in de zin van wiens belang het best gediend wordt of welke economie het meest oplevert. Het verschil ligt veeleer in de vraag welke dingen wij belangwekkend vinden, mooi, aantrekkelijk of verstandig.

Om deze reden vind ik het gepast dat het werk van kunstenaars zoals Fritz Haeg, die handelen over de verhouding tussen stad en leven, een duidelijk esthetische aard heeft. Het gaat er niet om de gruwelijke feiten en uitwerkingen van de moderne stad glad te strijken of weg te moffelen. De kernvraag voorop te stellen. Wij strijden uiteindelijk niet voor een billijker of moreel hoogstaander wereld als wij een complexere co-existentie tussen mensen en de wereld-van-leven binnen de stad willen verwezenlijken. Wij strijden om de ziel van de stad, niet in de christelijke zin van dat woord, maar in de esthetische zin waarop Pullman en Deleuze en Guattari doelden. Willen wij als pakketjes in bussen en vliegtuigen van hot naar haar versleept worden teneinde dezelfde hamburger te verorberen in Stockholm, Atlanta, Sao Paulo, Laos, Melbourne of Phnom Penh? Of willen wij een leven waarin wij in aanraking zijn, nauwe banden hebben, met diegenen die op deze planeet met ons samenleven? Deze laatste optie houdt geen regressie in naar een of ander gouden tijdperk dat nooit heeft bestaan. De natuur als zodanig is onverschillig, kan niet anders dan onverschillig zijn. Maar als wij ons om onze eigen ziel bekommeren, wat trekt ons dan het meest aan? Het is meteen invoelbaar dat hier geen sprake kan zijn van een allesomvattend “wij”. Mensen hebben altijd onderlinge strijd gekend omtrent hun eisen en verlangens. Kunstuitingen zoals die van Haeg zijn de moeite waard omdat die een politieke kwestie scherp in beeld brengen, en tegelijk ons potentieel voor zinnig handelen vergroten. Wij voeren strijd om het soort ziel dat de stad zal hebben. Kunst is in deze tijd een van de belang-rijke terreinen waar die strijd gevoerd wordt.

CLIENT 6.1

RED ADMIRAL ATALANTA VANESSA ATALANTA

“I’m crazy about rotting fruit!”

“Ik ben gek op rottend fruit!”

status:	Each spring I migrate from the region of the Mediterranean Sea to the Netherlands.
seeking:	I’m only looking for contact with another red admiral to mate. I like to live alone as caterpillar as well as butterfly.
favorite location:	Stinging nettle for the caterpillar and a sunny garden with a lot of nectar-plants and a butterfly feeder for the butterfly.
favorite foods:	Stinging nettle, nectar and the sap of rotting fruit.
fears:	Wasps, spiders and birds

status:	Vanuit het Middellandse zeegebied, waar ik overwinter, kom ik elk jaar naar Nederland.
zoekend naar:	Ik zoek alleen contact met een andere atalanta voor de paring, zowel als rups en als vlinder leef ik verder solitair.
favoriete locatie:	Brandnetels voor de rups en een zonnige tuin met veel nectarplanten en een vlinder-voederplankje voor de vlinder.
favoriet voedsel:	Voor de rups: brandnetels Voor de vlinder: nectar en sap van rottend fruit
bedreigingen:	Sluipwespen, spinnen en vogels

ANKO DE GRAAFF

The red admiral is a large butterfly with black wings. A red band runs across the forewings and along the edge of the under wings. In addition, a number of white spots are to be found on the points of the forewings. The popular name for the butterfly in English, red admiral, comes as a result of these three colours. The colour and pattern on the underside of the wings provides good camouflage, making the butterfly difficult to see when it folds its wings up. Some people claim to distinguish the figures 8 or 9 on the underside of the under wings, leading to one of its popular names in Dutch: the number butterfly

LIFE CYCLE

The female of the red admiral deposits her eggs on the upper surface of the leaves of the stinging nettle (*Urtica dioica*). After a couple of days a small caterpillar creeps out of the egg, and immediately begins to eat. In order to grow, the caterpillars must shed their skin. Like other insects, they have an exoskeleton, which means that their skin is strong and leathery and cannot grow with them. The old skin is therefore sloughed off and replaced by a roomier new skin. During the day the caterpillars hide in between nettle leaves they spin together. They bite through the main vein in the leaf so that it becomes limp, making it easier for them to pull the two halves of the leaf together with their silk. At night the caterpillar becomes active. After about three weeks it reaches full size and pupates. It sheds its skin, and instead of a new caterpillar skin a pupa is formed. The pupa stage is a fascinating process in which the slow-moving, plant-eating caterpillar changes into a fast-flying, nectar-eating butterfly. This transitional period lasts about two weeks. The skin of the pupa then breaks open and the butterfly emerges. At this point the wings are still folded up. Body fluids are pumped into the veins in the wings until they reach their final size. After this, the butterfly continues to sit for a time, until the wings dry well, after which it takes to the air. The butterfly now goes in search of a partner with which to mate, and the cycle begins again.

MIGRATORY BUTTERFLY

The red admiral is a migratory butterfly. The Dutch winters are too cold and the region around the Mediterranean Sea is too dry for it in the summer months. Therefore the butterflies migrate from the south to the Netherlands each spring. One often sees the first arrivals already in April. The peak of the spring generation is reached in June. These butterflies reproduce in the Netherlands. The next generation of butterflies is flying by around the beginning of July. The peak of this summer generation is reached around the first week of August. This generation also reproduces in the Netherlands. Most red admirals are killed by the first frosts. There are indications however that a part of the butterflies that emerge in the Netherlands migrate back toward the south. In recent years the winters in the Netherlands have not been all that harsh. Some butterflies can survive in a protected, frost-free place, so that red admirals are often sighted already in January or February.

BUTTERFLY FEEDER

Red admirals are crazy about the sap of rotting fruit. It is fun to make your own butterfly feeder in your garden, using a vertical pole with a flat board on top. If made about a meter high, even children can easily watch the butterflies. Put fruit such as plums, pears, apples, or even a banana skin, on the board. If you set it up in the garden before mid-August, you will attract birds rather than butterflies. After mid-August there is a lot of ripe fruit, and the birds prefer to go and eat it where it has fallen under trees. You will attract not only red admirals but also comma butterflies (*Polygonia c-album*) and speckled wood butterflies (*Pararge aegeria*). A disadvantage is that the rotting fruit will also attract wasps, so you should not put the butterfly feeder too close to your terrace. You can also visit it once it gets dark, using a flashlight, because there are various sorts of moths that will also be attracted by the fruit.

De atalanta is een grote vlinder met zwarte vleugels. Dwars over de voorvleugels en langs de rand van de achtervleugels loopt een rode band. Op de vleugelpunten bevindt zich een aantal witte vlekken. Vanwege deze drie kleuren werd de atalanta vroeger ook wel admiraal genoemd. De onderkant van de vleugels heeft een goede schutkleur, waardoor de vlinder wanneer hij zijn vleugels opklapt, moeilijk te zien is. Op de onderkant van de achtervleugels zijn de getallen 8 en 9 zichtbaar. In oude boeken wordt de atalanta daarom ook wel nummervlinder genoemd.

LEVENSZYCLUS

Het vrouwtje van de atalanta zet haar eitjes af op de bovenkant van de bladeren van de grote brandnetel. Na een aantal dagen kruipt er uit het eitje een klein rupsje, dat direct begint met eten. Om te kunnen groeien, moet de rups vervellen. Ze hebben net als andere insecten een uitwendig skelet, wat betekent dat hun huid hard en stevig is en niet kan meegroeien. De oude huid wordt daarom afgestroopt en vervangen door een ruimere nieuwe huid. Overdag verstopt de rups zich tussen een samengesponnen brandnetelblad. De hoofdnerf van het blad bijt hij door zodat het blad slap wordt, waardoor hij gemakkelijker de beide helften van het blad aan elkaar kan spinnen. 's Nachts wordt de rups actief. Na ongeveer drie weken is hij volgroeid en gaat zich verpoppen. Hij vervelt en in plaats van een nieuwe rupsenhuid verschijnt er een pop. Het popstadium is een fascinerend proces waarbij de planteneterende en traag bewegende rups verandert in een nectaretende en snel vliegende vlinder. Deze overgangperiode duurt ongeveer twee weken. De pophuid breekt vervolgens open en de vlinder kruipt eruit. De vleugels zijn dan nog opgevoeven. Er wordt lichaamsvloeistof in de aderen van de vleugels gepompt om ze de uiteindelijke omvang te geven. Daarna blijft hij nog een tijdje zitten om de vleugels goed te laten drogen, waarna hij het luchtruim kiest. De vlinder gaat op zoek naar een partner om mee te paren en de cyclus is weer rond.

TREKVLINDER

De atalanta is een trekvlinder. De Nederlandse winters zijn te koud en in het Middellandse zeegebied is het in de zomermaanden te droog. Daarom trekken de vlinders elke lente vanuit het zuiden naar Nederland. In april worden vaak de eerste exemplaren al waargenomen. De piek van de voorjaarsgeneratie wordt in juni bereikt. Deze vlinders planten zich in Nederland voort. De volgende generatie vlinders vliegt vanaf begin juli. De piek van deze zomergeneratie wordt begin augustus bereikt. Ook deze generatie plant zich in Nederland voort. De meeste atalanta's gaan dood als het begint te vriezen. Er zijn aanwijzingen dat een gedeelte van de vlinders die in Nederland zijn uitgekomen weer naar het zuiden trekt. De laatste jaren zijn er geen strenge winters meer geweest in Nederland. Sommige vlinders konden overleven op een beschutte, vorstvrije plek, waardoor er vaak al in januari en februari atalanta's gesignaleerd worden.

VOEDERPLANKJE

De atalanta's zijn dol op het sap van rottend fruit. Het is leuk om in de tuin een eigen voederplankje te maken van een verticale paal met daarop een plankje. Maak het ongeveer een meter hoog, dan kunnen de vlinders, ook door kinderen, goed bekeken worden. Op het plankje wordt fruit gelegd zoals pruimen, peren, appels of een bananenschil. Wanneer je het eerder dan half augustus in de tuin zet, komen er geen vlinders, maar vogels op af. Na half augustus is er veel fruit rijp, en gaan de vogels liever onder een boom ervan eten. Op het fruit komt niet alleen de atalanta af, maar ook de gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*) en het bont zandoogje (*Pararge aegeria*). Een nadeel is dat wespen ook graag op rottend fruit afkomen, zet daarom het voederplankje niet te dicht bij het terras. Ga als het donker is eens met een zaklamp kijken, want er zijn verschillende soorten nachtvlinders die op het fruit afkomen.

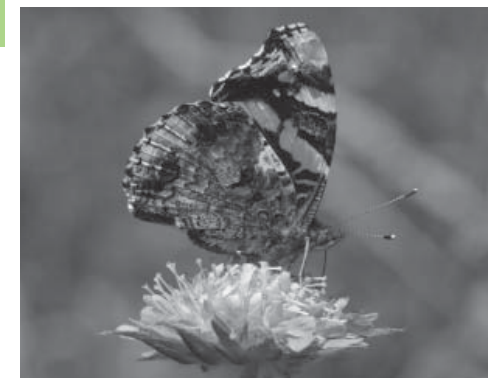

ABOVE
A butterfly feeding station
photo by Anko de Graaff

BOVEN
Vlindervoederplankje

RIGHT
The Red Admiral, as caterpillar and butterfly
photos by Anko de Graaff

RECHTS
Atalanta als rups en als vlinder

CLIENT 4.2

EUROPEAN KINGFISHER DE IJSVOGEL *ALCEDO ATTHIS*

“tjie-kie!!”

about me: you see me flying by in a blue flash with a loud whistle, later you realize it was me

over mij: je ziet me meestal voorbij vliegen in een blauwe flits met een luide fluitende roep, later realiseer je je dat ik het was.

status: I am a protected bird (Flora en Faunawet), but fortunately removed from the Dutch red list in 2004.

seeking: places with sand and loam in steep riverbanks to dig my nest tunnels

hometown: riverbank near a tree this can be everywhere in Eurasia except the north, that is too cold.

lifeline: 10 to 15 years

favorite location: streams and rivers with bright flowing water

favorite food: little fishes as sticklebacks have preference if not water insects

hobbies: fishing from a hanging branch above the water

fears: severe winters, lack of suitable nesting places due to human interference

status: ik ben een beschermde vogel (Flora en faunawet), maar gelukkig in 2004 van de Rode Lijst van in Nederland bedreigde soorten afgehaald.

woonplaats: oeverwand bij boom en dat kan overall in Eurasie zijn, maar niet in het hoge noorden, want daar is het te koud

zoekend naar: plekken met zand en leem in steile oeverwanden om mijn nesttunnels te graven.

levensverwachting: 10 tot 15 jaar

favoriete locaties: beken en rivieren met helder stromend water.

favoriet voedsel: kleine vissen, zoals stekelbaarsjes hebben de voorkeur en anders waterinsecten.

hobbys: vissen vanuit een overhangende tak boven het water

bedreigingen: strenge winters, gebrek aan geschikte nestplaatsen door menselijke ingrepen

JEROEN SCHENKELS SENIOR ADVISOR GEMEENTE UTRECHT

The kingfisher is one of the most colourful birds to be found in Utrecht. Bird enthusiasts are always pleased to get a glimpse of it, not only for its appearance, but also because for its rarity and the indication of healthy urban bodies of water providing enough food. This article will describe the characteristics, habits and appearance of this bird, and what is being done in the city of Utrecht to increase its numbers.

Although smaller than a starling, the kingfisher is easy to recognise because of its brilliant colouration: bright metallic blue-green on the upper parts, a white throat and neck spot and red-brown cheeks and underbelly. Further, its large head with a dagger-shaped bill is striking in comparison to its stumpy body with short legs and tail.

The kingfisher likes sweet, clear water with an abundance of fish. The water may be either still, or slow-flowing. The banks should be steep so that the bird can dig nesting holes, and should be overgrown with trees and shrubs. A branch hanging above the water is the characteristic foraging perch for the kingfisher, where it sits watching for fish, insects and other small animals that live in and around water. All inedible parts of the food are regurgitated as a pellet.

Its flight is spectacular; with its short wings the kingfisher can attain a speed of 80 kilometres an hour. Like a kestrel, during hunting the kingfisher can also hang still in the air above a spot before diving headfirst into the water, in which it entirely disappears.

During the nesting season, from March to August, one sees the adult kingfishers almost exclusively in the vicinity of their nesting places. The male bird builds his nest at the end of a passage which he has dug himself with the aid of his beak and feet. The depth of the passage usually varies between 45 and 100 centimetres, depending on how hard the soil is. After about seven days the nest is ready. The first young fly out of the nest beginning in June. They leave the nesting area and seek larger or smaller bodies of water elsewhere in which to forage. As winter approaches they are joined by other kingfishers that migrate from colder eastern and northern regions.

Generally these birds disappear again at the start of the following breeding season.

Like most other summer birds in The Netherlands, the kingfisher is legally protected by the Flora and Fauna Law.

Kingfishers nest all over Europe, but are nevertheless rather rare. A natural cause for this is hard winters, during which a large portion of the population can be lost when their food sources become unreachable because of the cold. In addition there are human influences. Suitable nesting areas often disappear as riverbanks are reinforced with a hard facing.

Still, things have been improving for the kingfisher in the last few years. The winters have been mild, and conservationists have devoted considerable attention to improving the kingfisher biotope. Improved water quality has led to increased availability of food. More nesting opportunities have also been created along the banks of bodies of water. There is even a guide for making a kingfisher nesting wall to be found on internet (www.ijsvogels.nl). Volunteers, site managers and other interested parties can go there to read everything they need to know about building, monitoring and maintaining nesting places for the kingfisher.

Unfortunately it is not known how many breeding pairs are to be found in Utrecht, but individuals are regularly seen above watercourses in Utrecht. Like many other cities, Utrecht also contributes to improving the habitat for kingfishers. The 'green web' is a network of park and water zones in the city through which people hope to enhance nature here. Various projects are under way to make zones along the banks of watercourses, for example, more nature-friendly. Recently a kingfisher nesting wall was built along the bank of the Leidsche Rijn. We are waiting for the appearance of the first young birds!

De ijsvogel is één van de meest kleurrijke vogels die in Utrecht voorkomt. Niet alleen om zijn uiterlijk, maar ook vanwege zijn zeldzaamheid en als indicator van gezond en voedselrijk stadswater is de ijsvogel een graag geziene soort. Dit artikel beschrijft de kenmerken, leefwijze en het voorkomen van deze vogel en wat er in de stad Utrecht aan wordt gedaan om het aantal van zijn soort te vergroten.

Hoewel kleiner dan een spreeuw is de ijsvogel gemakkelijk te herkennen aan zijn schitterende kleuren: metaalglanzende, blauwgroene bovendelen, een witte keel-en halsvlek en roodbruine wangen en buik. Verder valt zijn grote kop met dolkvormige snavel op in verhouding tot zijn stompe lichaam met korte poten en staart. De ijsvogel houdt van zoet, helder en visrijk water, dat zowel stilstaand als langzaam stromend mag zijn. De oevers dienen steil te zijn zodat de vogel nestgangen kan graven en zijn begroeid met bomen en heesters. Een boven het water hangende tak is de karakteristieke fourageerplek van de ijsvogel, van waar hij zit te loeren op vis, insecten en andere in en om het water levende diertjes. Alle onverteerbare delen van het voedsel komen er als een braakbal weer uit.

Spectaculair is de vlucht: de ijsvogel kan met zijn korte vleugels een snelheid van 80 km per uur halen. Ook kan hij tijdens het jagen—net zoals bijvoorbeeld een torenvalk—enkele momenten stil boven een plek hangen om daarna met de kop vooruit in het water te duiken waarin hij geheel verdwijnt.

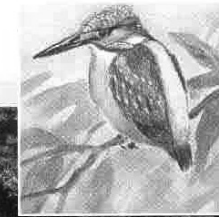
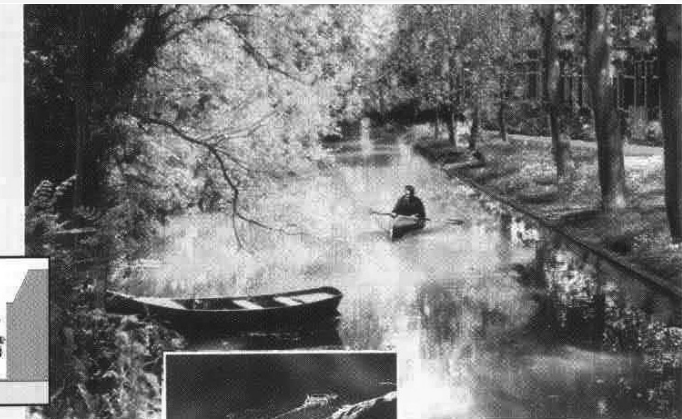
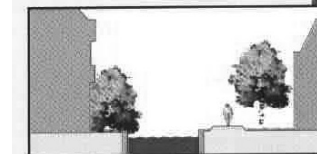
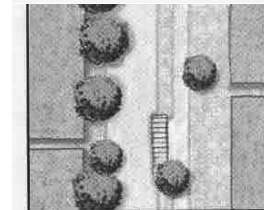
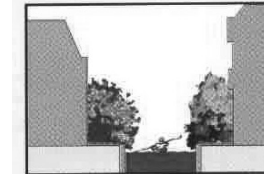
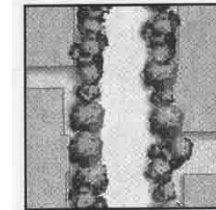
In de broedperiode, van maart tot augustus, zien we de volwassen ijsvogels bijna uitsluitend in de omgeving van hun nestplaatsen. De mannetjesvogel bouwt zijn nest aan het eind van een gang die hij zelf met behulp van zijn snavel en poten heeft gegraven. De diepte van de gang schommelt gewoonlijk tussen de 45 cm en 100 cm, afhankelijk van de hardheid van de grond. Na circa 7 dagen is het nest klaar. Vanaf juni vliegen de eerste jongen uit. Zij verlaten het broedgebied en zoeken elders grote en kleinere wateren om er te foerageren. Tegen de winter voegen zich daar ook ijsvogels bij die de koude oostelijke en noordelijke streken ontvluchten. Meestal verdwijnen deze vogels weer aan het begin van het volgende broedseizoen.

Zoals de meeste andere Nederlandse broedvogels wordt de ijsvogel wettelijk beschermd op grond van de Flora en Faunawet.

Ijsvogels nestelen in heel Europa, maar zijn desondanks tamelijk zeldzaam. Een natuurlijke oorzaak hiervoor zijn strenge winters, waarbij een groot deel van de populatie verloren kan gaan omdat hun voedselbron door de kou niet bereikbaar is. Daarnaast zij er menselijke invloeden: het ontbreekt vaak aan geschikte nestgelegenheden omdat de oevers zijn verstevigd door een harde beschoeiing.

Toch gaat het de laatste jaren beter met de ijsvogel. Strenge winters bleven uit en door natuur-beschermers wordt veel aandacht besteed aan verbetering van de ijsvogelbiotoop. Door een verbeterde waterkwaliteit is het voedselaanbod toegenomen. Ook is er meer nestgelegenheid langs wateroevers gekomen. Via internet (www.ijsvogels.nl) is zelfs een handleiding voor het maken van een ijsvogelbroedwand beschikbaar. Vrijwilligers, terreinbeheerders en andere geïnteresseerden kunnen hierin alles lezen over aanleg, controle en onderhoud van broedplaatsen voor de ijsvogel.

Hoeveel broedparen er in Utrecht voorkomen is helaas niet bekend, maar regelmatig wordt er een exemplaar gezien boven de Utrechtse watergangen. Zoals veel andere steden draagt ook de gemeente Utrecht bij aan betere leefomstandigheden voor ijsvogels. Het groene web is een netwerk van groene en blauwe zones in de stad, waarmee men hoopt de natuur in de stad te versterken. Door middel van projecten worden bijvoorbeeld oeverzones natuurvriendelijker ingericht. Onlangs is in de oever van de Leidsche Rijn een ijsvogelbroedwand aangebracht. Het wachten is op de eerste jonge vogels.

ABOVE
A city plan for developing Kingfisher nesting walls along urban canals
images by Corné van Oosterhout
www.ijsvogels.nl

BOVEN
Het plan voor de ontwikkeling van nestgangen langs urbane kanalen

RIGHT
The European Kingfisher
photo by Corné van Oosterhout

RECHTS
De IJsvogel

CLIENT 6.3

COMMON SWIFT GIERZWALUW APUS APUS

“Srie...srieiehh...
srieiehh...”

about me:	My body is about 16 cm long and the shape of a torpedo. While flying, my wings have a crescent shape, which makes me very suitable to live in the air. My legs are adapted to flying. I can easily cling on vertical walls, owing to the shape of my toes and my sharp nails.
hometown:	I use holes in the rocks or nesting boxes to nest.
hobbies:	Stunt flyer. I can reach speeds of 120 km an hour and it's no problem for me to fly 30 hours non stop. Doing a swoop I sometimes reach speeds of 200 km an hour.
favorite locations:	I am in the air for most of my life.
favorite foods:	Plant louses, flies, mosquitoes, flying ants: any insects between two mm or two cm.
fears:	I don't have many predators. The greatest disaster for me is the loss of my nesting place.
over mij:	Mijn lichaam heeft een lengte van 16 centimeter en de vorm van een torpedo. Als ik vlieg dan zijn mijn vleugels sikkelvormig, waardoor ik heel geschikt ben om in de lucht te leven. Door mijn naar voren gerichte tenen met scherpe nagels kan ik me gemakkelijk vastklampen aan verticale wanden.
woonplaats:	Rotsen en steden (kunstrotsen) gebruik ik om te nestelen.
hobby's:	Luchtacrobaat. Ik kan snelheden van 120 km per uur bereiken en 30 uur achtereen vliegen. In duikvlucht is wel eens een snelheid van 200 km per uur gemeten! The largest part of my life I'm in the air.
favoriete locatie:	Het grootste deel van mijn leven breng ik in de lucht door.
favoriete voedsel:	Bladluizen, vliegen, muggen, vliegende mieren, zweefvliegen; ofwel alle insecten tussen twee mm en twee cm.
bedreigingen:	Ik heb weinig last van roofdieren. Het grootste gevaar schuilt in de vernietiging van mijn nestlocatie.

TIENEKE DE GROOT FACET

For many animals a city is a no-go zone, a stone desert that they will make a wide detour to avoid. That is not the case for the common swift, which regards a collection of brick buildings as a mass of rocks full of crevices and cavities in which it can nest. A roof tile out of place, a hole in a façade alongside a down pipe, or a chink in an old wall is enough for a common swift to crawl under, or into. They prefer to nest with a number of their own kind nearby; they are real colony breeders.

In late April the first sickle-shaped silhouettes can be seen circling in the sky. The common swifts have then completed a journey of about 7000 kilometers from their winter quarters in southern Africa. Once they have arrived at their familiar nesting places they go screaming after one another and in good weather perform courtship flights. Around mid-May they lay two or three eggs. They incubate these for three weeks, after which they feed the young for six weeks. By the end of July the young dare to take their first flight, which will be the beginning of a long period in the air that only ends after a year-and-a-half when they have found a nesting place for themselves. By the beginning of August the sky over the city is quiet; the swifts have left for Africa with their young. Their total stay in The Netherlands lasts only about fourteen weeks.

In the period that the common swift visits the Netherlands they consume millions of insects and feed these to their young. They catch all sorts of mosquitoes and flies, which they store in their throat pouch until it is full. With some saliva they shape these insects into a ball that is then stuffed into the chick's wide open throat. This food ball can contain from three hundred to a thousand insects. Two common swifts will together catch between 20,000 and 50,000 insects per day for themselves and their young. You would rather not think of what it would be like if they weren't around to control the insect population...

Like all cliff dwellers, the common swift is very faithful to a nesting place once it has used it. After all, a nesting hole in the rocks doesn't disappear just like that. The situation is different for nesting locations in cities and villages; roofs are repaired, and on the new roof all the tiles are neatly in place

as they should be, or the pitched roof suddenly becomes a flat roof. Houses, and sometimes whole neighbourhoods, are demolished, and the new buildings that replace them are often so well insulated that there are no chinks and cracks to be found in which to nest. That spells disaster for these urban birds which are dependent on human construction activity in countries where there are no natural cliffs.

There are various sorts of artificial nesting places that can be designed to prevent the swift from disappearing from our urban scene. In 2007 the city of Utrecht supported a project to protect the birds in the Voordorp neighbourhood by providing a significant discount on the purchase of nesting boxes for swifts. By now there are already 52 nesting boxes hanging on the façades of homes in Voordorp. Other birds which nest in holes, such as house sparrows and starlings, have moved into some of these boxes. That is in itself a good development, because brooding sparrows and starlings can give swifts the idea that these are also suitable nesting places for them.

Swifts do not easily take to new nesting spots. In order to entice them to the new accommodations, special CD's with swift calls have been developed. In 2007 a resident of Voordorp tried one of these out. On sunny days loudspeakers right next to two of the nesting boxes broadcast the birds' familiar 'srie...srie' cry. Very quickly several swifts came skimming close along the boxes and returned the cries. One swift flew into one of the boxes several times. Thus, the nesting boxes were visited and recognised as brooding places. In 2008 a pair of swifts began to brood in the same sort of nesting box elsewhere in the street, the first to use a nesting box in Utrecht! That this happened already within two years from the start of the project is much faster than had been expected. Hanging up nesting boxes appears to have been successful. In addition, using sound to attract the birds is evidently an indispensable part of enticing them to new nesting sites.

Een stad is voor veel dieren een plek waar ze niet moeten zijn, een steenwoestijn waar ze met een ruime boog omheen trekken. Zoniet voor gierzwaluwen, die zo'n verzameling stenen gebouwen zien als een rotspartij vol spleten en gaten waarin gebroed kan worden. Een scheeffliggende dakpan, een holte in de gevel naast een regenpijp, of een spleet in een oude muur is voldoende voor een gierzwaluw om eronder of erin te kruipen. Liefst nestelen ze met meerdere soortgenoten bij elkaar in de buurt; het zijn echte koloniebroeders.

Eind april cirkelen de eerste sikkelvormige silhouetten in de lucht. De gierzwaluwen hebben er dan een tocht van zo'n zeventienduizend kilometer op zitten vanuit hun overwinteringsgebieden in zuidelijk Afrika. Eenmaal gearriveerd bij hun vertrouwde nestplaatsen gieren ze achter elkaar aan en voeren bij mooi weer baltsvluchten uit. Rond half mei leggen ze twee of drie eieren. Die bebroeden ze drie weken, waarna ze zes weken lang de jongen voeren. Eind juli wagen de jongen de sprong uit het nest, waarmee een lange periode in de lucht begint die na anderhalf jaar eindigt wanneer ze zelf een nestplaats hebben gevonden. Begin augustus is het stil boven de stad; de gierzwaluwen met hun jongen zijn weggetrokken naar Afrika. Hun totale verblijf in Nederland duurt daarmee maar zo'n veertien weken.

In de periode dat gierzwaluwen in Nederland vertoeven verorberen ze miljoenen insecten en voeren deze aan hun jongen. Ze vangen allerlei muggen en vliegen die ze in hun keelzak verzamelen totdat die vol is. Met wat speeksel vormen ze de insecten tot een bal die ze in de opengesperde keel van de jongen stoppen. In deze voedselbal zitten driehonderd tot duizend insecten. Twee gierzwaluwen vangen per dag voor zichzelf en voor hun jongen samen twintigduizend tot vijftigduizend insecten. Je moet er niet aan denken wat er zou gebeuren als ze daarmee zouden ophouden...

Zoals alle rotsbewoners zijn gierzwaluwen zeer trouw aan eenmaal gebruikte broedplaatsen. Een broedholte in een rots verdwijnt immers niet zomaar. Helaas is dat met nestlocaties in steden en dorpen anders: daken worden vernieuwd en op het nieuwe dak liggen alle dakpannen keurig recht zoals het hoort, of het dak is plotseling een plat dak geworden. Huizen, soms hele wijken, worden gesloopt, en de nieuwe huizen die ervoor in de plaats komen zijn vaak zo goed geïsoleerd

dat er nergens kieren en spleten te vinden zijn om in te broeden. Een ramp voor deze stadsvogels die afhankelijk zijn van de bouwactiviteiten van mensen in landen waar natuurlijke rotsen ontbreken.

NESTKASTEN

Om te voorkomen dat gierzwaluwen uit het stadsbeeld verdwijnen zijn er verschillende soorten kunstnesten ontworpen. De gemeente Utrecht heeft in 2007 een beschermingsproject in de wijk Voordorp gesteund door een flinke korting te geven op de aanschaf van nestkasten voor gierzwaluwen. Inmiddels hangen er 52 nestkasten in Voordorp aan gevels van woningen. Een klein deel van de kasten is in trek bij holenbroeders als de huismus en de spreeuw. Dat is een goede ontwikkeling, want broedende mussen en spreeuwen kunnen gierzwaluwen op de gedachte brengen dat dit ook voor hen geschikte broedplaatsen zijn.

Gierzwaluwen vinden niet makkelijk nieuwe nestplaatsen. Om ze naar nieuwe huisvesting te lokken ontwikkelde men speciale cd's met gierzwaluwgeluiden. In 2007 probeerde een Voordorper dit lokgeluid uit. Op zonnige dagen was vanuit de luidsprekers vlak naast twee nestkasten het vertrouwde "srie...srie..." te horen. Vrij snel reageerden enkele gierzwaluwen door rakelings langs de kasten te scheren en terug te krijzen. Ook is een gierzwaluw enkele keren naar binnen gevlogen.

De nestkasten werden dus bezocht en herkend als broedplaats. In 2008 is een gierzwaluwpaartje gaan broeden in eenzelfde soort nestkast elders in de straat, het eerste broedgeval in een nestkast in Utrecht! Dat dit reeds twee jaar na de start van het project gebeurde is veel sneller dan men had verwacht. Het ophangen van nestkasten blijkt succesvol te zijn. Daarnaast is het lokken met geluid vermoedelijk een onmisbaar onderdeel van het lokken naar een nieuwe huisvesting.

ABOVE
Nestboxes mounted high on a wall
photo by Tienke de Groot

BOVEN
Nestkasten gemonteerd aan een muur

RIGHT
The Common Swift, at home in the air
photo by Tienke de Groot

RECHTS
De gierzwaluw, thuis in de lucht

CLIENT 6.4

GRASS SNAKE RINGSLANG NATRIX NATRIX

“I don’t talk like others, I only hiss.”

“Met anderen praat ik niet, ik sis alleen.”

about me: I am a very friendly animal! I rarely bite. I play dead when I’m threatened, lying on my back with my tongue sticking out.

status: Vulnerable

hobbies: Sunbathing

favorite locations: Riversides with bushes and thick vegetation

favorite foods: Amphibians and fish

fears: Raptor birds, cars, and humans

over mij: Ik ben heel erg vriendelijk! Ik bijt niet snel, als ik bang word dan doe ik alsof ik dood ben en lig ik op mijn rug met mijn tong uit mijn bek.

status: Kwetsbaar

hobby’s: Zonnebaden

favoriete locatie: Rivieroevers met struikgewas en dichte vegetatie

favoriet voedsel: Amfibieën en vissen

bedreigingen: Roofvogels, auto’s en de mens

MARJA KIK

The grass snake is the most common snake in the Netherlands. Although the number of animals seen in various places around the Netherlands is rising, the population in the area around Utrecht and along the IJssel appears to be declining. Because of the destruction of their habitat and the isolation of populations, on the Red List of reptiles and amphibians the species is considered vulnerable and is thus a protected species under the Dutch Flora and Fauna Law.

The color of the snakes varies from light to dark brown and grey, with darker stripes and in many cases yellow spots on either side of the neck, close behind the head. The length of an adult animal is between 80 and 140 centimeters, female specimens certainly being a third longer than males. The snake must live close to water, their biotope being comprised of marshes, wet grassland in the vicinity of rivers, low-lying peat bogs and marshy woodlands. They are active during the day, almost never bite, and are not poisonous. They hibernate over the winter, sheltering under tree trunks or stones, in hollow trees and sometimes even in sheds and cellars. The females lay their eggs in manure heaps and in brood piles leaves and compost. Depending on the temperature, the young snakes emerge from their eggs after five to eight weeks, and are 15 to 20 centimeters long. They feed on slugs and earthworms. Adult animals feed chiefly on amphibians and fish, although the largest specimens have even been known to have small rodents on their menu.

In the Netherlands the grass snake is found primarily north of the great rivers. In the region around Utrecht the grass snake is found along the Kromme Rijn and around Fort Rhijnauwen and in the reasonably busy area of the Uithof. Behind the building of the faculty of Veterinary Science in the Uithof one still sometimes stumbles across them. Construction workers encountered a snake behind their crew hut, which stood in a pasture. A large female snake became confused and sought to enter a building, a mistake which cost her life when she became caught in an automatic door. In the area around Fort Rhijnauwen the animals are regularly found sunning themselves along the edge of the water.

In the 1990s extensive research was done regarding the grass snakes in and around the IJmeer, the southwest part of the IJsselmeer. Because the new IJburg residential neighbourhood was to be built in the IJmeer, in 2000 it was decided to undertake research into the populations of grass snakes present in the Diemervijfhoek, under the smoke of Amsterdam. As a part of the planning for the new neighbourhood, the area Diemervijfhoek was to be assigned a primarily recreational function. A connecting road for IJburg was built over the west side of the Diemervijfhoek. In addition a stream and hiking paths crisscross the area. These interventions would lead to the loss of habitat for the grass snake: the area will be cut up to a greater or lesser degree, and the pressures of the construction work and recreation have probably an adverse effect on this important snake population. For the sake of the research, 16 snakes had a transmitter surgically implanted. They were followed for a period of three months with the aid of a receiver. The purpose of this research was to obtain insight into the size and use of their habitat. Based on the information obtained, advice could be given to the developers of IJburg.

THE BROOD PILE

Grass snakes emerge from their winter shelters around March. When they have warmed up enough and have eaten, they begin mating. After a gestation period of eight to twelve weeks the females go in search of a suitable place to deposit their eggs. Grass snakes lay their eggs (20 to 30 per time) in manure heaps and brood piles that can be made up of compost from leaves, grass, rotting wood and reeds. Because the number of manure heaps is decreasing, the females have increasing difficulty finding suitable places to deposit their eggs. Therefore various organisations are constructing artificial brood piles.

Suitable sites are far from the vicinity of roads, close to water and surrounded by enough possibilities for shelter, for instance along wooded stream banks and hedges, the edges of woods and areas with rough vegetation. The brood piles must fulfill a number of requirements. A good pile is about one-and-a-half meters wide, three

meters long and 1.2 meters deep. It should be constructed of materials that can be found on the spot, and which will not dry out. Every one or two years they must be renewed. This should be done in the early spring or the late autumn, when there is no chance that the work will disturb clutches of eggs.

De ringslang is de meest voorkomende slang in Nederland. Hoewel het aantal waargenomen dieren op verschillende plekken in Nederland stijgt, lijkt de populatie in het gebied rond Utrecht en langs de IJssel echter kleiner te worden. Door habitatdestructie en de isolatie van populaties wordt de soort op de Rode Lijst van reptielen en amfibieën aangemerkt als kwetsbaar en is het een beschermde diersoort binnen de Nederlandse Flora- en Faunawet.

De kleur van de dieren varieert van licht- tot donkerbruin en grijs, met donkere strepen en dikwijls gele vlekken aan weerszijden van de hals, vlak achter de kop. De lengte van volwassen dieren is tussen de 80 en 140 centimeter, waarbij de vrouwtjes zeker eenderde groter zijn dan de mannetjes. De slang is watergebonden, hun biotoop wordt gevormd door moerassen, natte graslanden in de buurt van rivieren, laagveen-gebieden en broekbossen. De dieren zijn overdag actief, bijten vrijwel nooit en zijn niet giftig. Voor de overwintering gebruiken ze schuilplaatsen onder boomstronken of stenen, in holle bomen en soms zelfs in schuurtjes of kelders. De vrouwtjes leggen hun eieren in mestvaalten en in broedhopen van bladeren en compost. De jongen komen, afhankelijk van de temperatuur, na vijf tot acht weken uit hun ei en zijn dan 15 tot 20 centimeter groot. Jonge slangen voeden zich met naaktslakken en regenwormen. Volwassen dieren eten voornamelijk amfibieën en vissen, terwijl de grootste exemplaren zelfs kleine knaagdieren op hun menu hebben staan.

In Nederland wordt de ringslang voornamelijk aangetroffen boven de grote rivieren. In het gebied rond Utrecht komt de ringslang onder meer voor rond de Kromme Rijn, Fort Rhijnauwen en in het redelijk drukke gebied van de Uithof. Achter de faculteitsgebouwen van diergeneeskunde "struikelen" mensen er soms over. Bouwvakkers kwamen een slang tegen achter hun schaftkeet, die in een weiland stond. Een grote vrouwelijke

slang vergiste zich en wilde een gebouw binnen, wat ze heeft moeten bekopen met haar leven, omdat ze tussen een elektrische deur kwam. In het gebied bij Fort Rhijnauwen worden de dieren regelmatig zonnend aan de rand van het water aangetroffen.

In de jaren negentig deed men uitgebreid onderzoek naar de ringslangen in en rond het IJmeer, het zuidwestelijke deel van het IJsselmeer. Omdat in het IJmeer de nieuwe woonwijk IJburg aangelegd zou worden, besloot men in 2000 in de Diemervijfhoek, onder de rook van Amsterdam, onderzoek te doen naar de aanwezige populaties ringslangen. Als onderdeel van de aanleg van de nieuwe wijk zou het onderzoeksgebied een voornamelijk recreatieve functie krijgen. Over de westzijde van de Diemervijfhoek is een ontsluitingsweg naar IJburg aangelegd. Daarnaast doorkruisen een kreek en wandelpaden het gebied. Deze ingrepen kunnen leiden tot habitatverlies voor de ringslang: het gebied zal in meer of mindere mate versnipperen en de drukte door werkzaamheden en recreatie heeft waarschijnlijk een negatief effect op deze belangrijke slangenpopulatie. Voor het onderzoek zijn zestien slangen chirurgisch voorzien van een zender. Ze zijn met behulp van een ontvanger gedurende drie maanden gevolgd. Het doel van dit onderzoek was inzicht te krijgen in de grootte en het gebruik van hun habitat. Met de verkregen informatie zouden adviezen aan de ontwikkelaars van IJburg kunnen worden gegeven.

DE BROEDHOOP (OF BROEIHOOP)

Rond maart komen de ringslangen uit hun overwinteringplekken. Als ze voldoende zijn opgewarmd en hebben gegeten, vinden de paringen plaats. Na een dracht van acht tot twaalf weken gaan de vrouwtjes op zoek naar een geschikte afzettingsplaats voor hun eieren.

Ringslangen leggen hun eieren (twintig tot dertig per worp) in mestvaalten en broedhopen die uit compost van bladeren, grassen, rottend hout en riet kunnen bestaan. Omdat er steeds minder mestvaalten zijn, wordt het voor de vrouwtjes steeds lastiger een geschikte afzettingsplaats te vinden. Daarom leggen verschillende organisaties broedhopen aan. Geschikte plaatsen zijn ver uit de buurt van wegen, vlakbij water en omgeven door voldoende schuilmogelijkheden, bijvoorbeeld

ABOVE
A brood pile for the grass snake
photo by Ingo Janssen

BOVEN
Een broedhoop voor de ringslang

RIGHT
The Grass Snake playing dead
photos by Ingo Janssen

RECHTS
De ringslang die zich dood houdt

langs houtwallen en heggen, bosranden en gebieden met voldoende ruige vegetatie. De broedhopen moeten aan een aantal voorwaarden voldoen. Een goede hoop is ongeveer anderhalve meter breed, drie meter lang en 1,2 meter hoog. Hij dient te worden gebouwd met materialen die ter plaatse kunnen worden gevonden en mag niet uitdrogen. Elke één tot twee jaar moet hij vernieuwd worden. Dit moet gebeuren in het vroege voorjaar of de late herfst, waardoor er geen risico is de al bestaande legfels te verstoren.

CLIENT 6.5

GREEN FROG BASTAARDKIKKER RANA KLEPTON ESCULENTA

“Green is the way to go!”
“Groen moet je doen!”

about me:	I start life with gills like a fish, but after a while my legs and lungs develop. Around August or September I emerge onto land. I hibernate from mid-October until March. I'm active during the day, but also at night during the breeding season, when you can hear the beautiful mating calls I produce together with other males.
status:	I'm doing quite well now. I have the status 'not presently protected'.
lifeline:	In general I live four to ten years.
seeking:	I enjoy a sunny pond without fish, with the banks beautifully overgrown with plants.
favorite locations:	Sitting in the sun, at the border of the pond among the plants
favorite foods:	Worms and flies
fears:	Fish (they eat my eggs and young), herons (they eat me) and people (they eat my legs and destroy my biotope)
over mij:	Als kikkervisje heb ik kieuwen als een vis, in augustus of september zijn mijn vier pootjes en longen zover ontwikkeld dat ik aan land kruip. Vanaf half oktober ga ik weer slapen tot aan maart. Heel oud wordt ik niet; gemiddeld vier tot tien jaar. Ik ben vooral overdag actief, maar in de voortplantingstijd ook 's nachts. In die periode kan ik vreselijk mooi kwaken, samen met de andere mannen.
status:	Het gaat nu best goed met mij. Op de Rode Lijst staat dat ik 'thans niet bedreigd' ben.
zoekend naar:	Een zonnige vijver zonder vis, met mooie planten aan de waterrand
favoriete locaties:	In de zon, aan de rand van het water tussen de oeverplanten
favoriet voedsel:	Wormen en vliegen
bedreigingen:	Vissen (want die eten mijn eitjes en kinderen), reigers (want die eten mij) en mensen (want die eten mijn billen... en vernietigen mijn leefgebied)

ANNEMARIEKE SPITZEN RAVON

GREEN FROG (COMPLEX)

The green frog is not just one species, but a 'complex'. The green frog complex is comprised of the large marsh frog (*Rana ridibunda*) and the small pool frog (*Rana lessonae*), which create a hybrid when they interbreed: the green frog (*Rana klepton esculenta*). In general, hybrid animals can not reproduce themselves. The green frog is in this an exception. It possesses two sets of chromosomes, one from the marsh frog and one from the pool frog, one of which they use to mate. If a green frog mates with a marsh frog, it uses its own set of pool frog chromosomes; if it pairs with a pond frog, it uses its set of marsh frog chromosomes. In this way there will always be new green frogs, and the species will survive.

THE GREEN FROG

The back of the green frog is generally light to dark green, with brown or black spots. Sometimes however, the back is entirely or partially brown. Almost all green frogs have a light green strip running the length of their back. The underbelly is light grey or crème coloured, and generally has a grey or brownish marbled pattern. The males have grey vocal sacs. The green frog is a maximum of 8,5 (male) to 10 (female) centimeters long, and weighs about 100 (male) to 150 (female) grams.

DISTRIBUTION AND HABITS

The green frog can be found almost everywhere in the Netherlands. It is active during the day, but during its breeding season at night as well. They prefer to live in open places in woods, heath fields and around wells, instead of in shady ponds. Preferably the banks along which they live have good plant cover and are pleasantly sunny, because they enjoy sitting there during the day. At the least sign of danger however they jump for the safety of the water. The green frog is not particularly fussy, and occurs in all sorts of biotopes. After mid-October the green frog seeks out a protected place to spend the winter; it will hibernate on land or in the bottom of a pond. It re-emerges from its winter shelter somewhere in March.

REPRODUCTION

Almost all year round the green frog remains in and around the water where it breeds. It requires a pool frog, marsh frog or another green frog as a partner to reproduce. In late April the males congregate in the water, much later than, for instance, the brown frog. The male green frogs then begin their familiar mating calls, forming true mating choruses. The mating period runs until early July, peaking between early May and mid-June.

For the fertilisation the smaller male climbs onto the back of the larger female and clings on there. He has knobs on his feet which make it easier for him to hold on to the female during mating. From this position he fertilises the eggs that the female deposits on water plants. A female green frog can lay between 3000 and 10,000 eggs per season, generally in May and June. Green frogs lay their eggs in masses which are called frog spawn. The young tadpoles, which hatch out generally, remain in shallow water in order to gain the maximum benefit from the warmth of the sun. They are brown/green in colour and live off algae. They grow rapidly, and quickly reach a length of up to six centimeters. Most tadpoles undergo their metamorphosis into a frog during August. When the young frogs emerge onto land they are an average of about two centimeters long, a good bit smaller than they were as tadpoles. The development from egg to metamorphosis takes two to four months.

FOOD

Invertebrate animals such as worms and flies are the prime source of food for the green frog. It catches its prey with a long, sticky tongue that it can flick out. Sometimes there is also larger prey in its menu, such as mice and other amphibians.

PROTECTION

The green frog has been assigned 'not presently protected' status on the Red List of amphibians. It is included on Table 1 of the Flora and Fauna Law, and thereby is among the species with the 'lightest protection'. The frog is also included as a protected species in Appendix 3 to the Bern Convention.

GROENE KIKKER (COMPLEX)

De groene kikker is niet één soort maar een 'complex'. Het groene kikkercomplex bestaat uit de meerkikker (grote groene kikker) en de poelkikker (kleine groene kikker), die als ze paren 'hybriden' kunnen vormen: de bastaardkikker (middelste groene kikker). In het algemeen kunnen hybride dieren zich niet voortplanten. Uniek is dat bastaardkikkers dat wel kunnen. Ze bezitten twee sets chromosomen, één van de meerkikker en één van de poelkikker, waarvan ze er één gebruiken om te paren. Als een bastaardkikker paart met een meerkikker gebruikt hij zijn eigen set poelkikkerchromosomen, paart hij met een poelkikker dan gebruikt hij zijn set meerkikkerchromosomen. Op deze manier komen er dus altijd nieuwe bastaardkikkers en blijft de soort bestaan.

DE BASTAARDKIKKER

De rug van de bastaardkikker is meestal licht tot donkergroen met bruine of zwarte vlekken. Soms is de rug echter geheel of gedeeltelijk bruin. Bijna alle bastaardkikkers hebben een lichtgroene lengtestreep over de rug. De buik is lichtgrijs of crèmekleurig en heeft meestal een grijze of bruinige marmertekening. De mannetjes hebben grijze kwaakblazen. De bastaardkikker wordt maximaal 8,5 (mannetje) tot 10 cm (vrouwje) groot en weegt ongeveer 100 (mannetje) tot 150 gram (vrouwje).

VERSPREIDING EN LEEFWIJZE

De bastaardkikker komt voor in vrijwel heel Nederland. Hij is vooral overdag actief, maar in de voortplantingstijd ook 's nachts. De bastaardkikker houdt van water waar de zon op kan schijnen. Dus niet van beschaduwde vijvers, maar van open plekken in bossen, heidevelden en drinkputten waar ze soms massaal voorkomen. De oeverzone moet bij voorkeur goed begroeid en lekker zonnig zijn, want hier zit hij overdag graag. Bij het minste onraad springt hij echter in het veilige water. De bastaardkikker is weinig kieskeurig en komt in allerlei soorten biotopen voor. Na half oktober zoekt de bastaardkikker zijn winterverblijfplaats op; hij overwintert op het land of op de bodem van het water. Hij verlaat zijn winterverblijfplaats ongeveer vanaf maart.

VOORTPLANTING

De bastaardkikker verblijft vrijwel het hele jaar in en rond zijn voortplantingswater. Voor de voortplanting heeft hij als partner een poelkikker, een meerkikker of een andere bastaardkikker nodig. Eind april verzamelen de mannetjes zich in het water, veel later dan bijvoorbeeld de bruine kikker. De mannelijke bastaardkikkers starten met hun bekende gekwaak en vormen dan ware roepkoren. De paartijd duurt tot begin juli, met een piek tussen begin mei en half juni.

Bij de bevruchting klimt het kleine mannetje op de rug van het grote vrouwje en hecht zich daar vast. Hij heeft knobbeltjes op de poten waarmee hij het vrouwje tijdens de paring makkelijker vast kan houden. Zo bevrucht hij de eitjes die afgezet worden op waterplanten. Een vrouwelijke bastaardkikker legt 3.000 tot 10.000 eitjes per seizoen, meestal in mei en juni. Bastaardkikkers leggen hun eieren in klompen, ook wel kikkerdril genoemd. De jonge kikkervisjes verblijven veelal in ondiep water om maximaal te kunnen profiteren van de warmte van de zon. Ze zijn bruin-groen gekleurd en leven van algen. Ze groeien snel en worden erg groot (circa zes cm). De meeste kikkervisjes ondergaan hun metamorfose tot kikker in augustus. Wanneer de jonge kikkers aan land kruipen zijn ze gemiddeld twee cm lang, een stuk kleiner dan toen ze een kikkervisje waren. De ontwikkeling van ei tot metamorfose duurt twee tot vier maanden.

VOEDSEL

Het voedsel van de bastaardkikker bestaat voornamelijk uit ongewervelde dieren zoals wormen en vliegen. Hij pakt zijn prooien met zijn kleverige tong die hij kan uitklappen. Soms staan er ook wat grotere prooien op het menu, zoals muizen en amfibieën.

BESCHERMING

De bastaardkikker heeft de status 'thans niet bedreigd' op de Rode Lijst van de amfibieën. De bastaardkikker is opgenomen in tabel 1 van de Flora- en Faunawet en behoort daarmee tot de 'lichtst beschermde' soorten. De kikker is ook opgenomen als beschermde soort in bijlage 3 van de conventie van Bern.

ABOVE

An ideal pond for the green frog photo by Arnold Van Rijsewijk

BOVEN

een ideale vijver voor de groene kikker

RIGHT

The green frog in and around the pond top: photo by Raymond Creemers bottom: photo by Jelger Herder

RECHTS

De groene kikker in en rond de vijver

CREDITS

FRITZ HAEG

ANIMAL ESTATES IS A GARDENLAB PROJECT

PS NEW YORK

GRAPHIC DESIGN AND ANIMAL ESTATES IDENTITY

VISIT WWW.ANIMALESTATES.ORG FOR MORE INFORMATION

ANIMAL ESTATES 6.0: UTRECHT IS COMMISSIONED BY CASCO, OFFICE FOR ART, DESIGN AND THEORY. THIS FIELD GUIDE IS PUBLISHED AS PART OF THE PROJECT. THE TEXTS ARE EDITED BY THE CASCO TEAM AND FRITZ HAEG, AND TRANSLATED BY DON MADER, INGRID TOTTH AND HENNY VAN GULIK.

ANIMAL ESTATES 6.0: UTRECHT IS REALIZED IN THE CONTEXT OF UTRECHT CONSORTIUM, A COLLABORATION BETWEEN CASCO, EXPODIUM AND MAHKU, SUPPORTED BY SIA RAAK.

ANIMAL ESTATES 6.0: UTRECHT IS KINDLY SUPPORTED BY FENTENER VAN VLISSINGEN FONDS, KF HEINFONDS, MONDRIAAN STICHTING AND GEMEENTE UTRECHT.

CASCO

OFFICE FOR ART, DESIGN AND THEORY

NIEUWEKADE 213-215

3511 RW UTRECHT, THE NETHERLANDS

+31 (0)30 2319995

WWW.CASCOPROJECTS.ORG

INFO@CASCOPROJECTS.ORG

2008 EDITIONS OF ANIMAL ESTATES

1.0 NEW YORK, NEW YORK

WHITNEY MUSEUM OF AMERICAN ART
FOR THE WHITNEY BIENNIAL 2008 /
6 MARCH–14 AUGUST

1.01 BALD EAGLE

(*HALIAEETUS LEUCOCEPHALUS*)

1.02 BARN OWL (*TYTO ALBA*)

1.03 WOOD DUCK (*AIX SPONSA*)

1.04 PURPLE MARTIN (*PROGNE SUBIS*)

1.05 BIG BROWN BAT

(*EPTESICUS FUSCUS*)

1.06 MASON BEE (*OSMIA LIGNARIA*)

1.07 OPOSSUM

(*DIDELPHUS VIRGINIANA*)

1.08 NORTHERN FLYING SQUIRREL

(*GLAUCOMYS SABRINUS*)

1.09 BOBCAT (*LYNX RUFUS*)

1.10 EASTERN TIGER SALAMANDER

(*AMBYSTOMA TIGRINUM*)

1.11 EASTERN MUD TURTLE

(*KINOSTERNON SUBRUBRUM*)

1.12 BEAVER (*CASTOR CANADENSIS*)

2.0 AUSTIN, TEXAS

ARTHOUSE / MARCH

2.01 BLACK SWALLOWTAIL BUTTERFLY

(*PAPILIO POLYXENES*)

3.0 CAMBRIDGE, MASSACHUSETTS

CENTER FOR ADVANCED VISUAL STUDIES

AT MIT / ESTABLISHED 17 APRIL

3.1 AMERICAN KESTREL FALCON

(*FALCO SPARVERIUS*)

3.2 TREE SWALLOW

(*TACHYCINETA BICOLOR*)

4.0 SAN FRANCISCO, CALIFORNIA

SAN FRANCISCO MUSEUM OF MODERN

ART / 6–27 JULY

4.1 CALIFORNIA SLENDER SALAMANDER

(*BATRACHOSEPS ATTENUATUS*)

4.2 CALIFORNIA QUAIL

(*CALLIPEPLA CALIFORNICA*)

4.3 PEREGRINE FALCON

(*FALCO PEREGRINUS*)

4.4 CALIFORNIA SEA-LION

(*ZALOPHUS CALIFORNIANUS*)

5.0 PORTLAND, OREGON

THE DOUGLAS F. COOLEY MEMORIAL

ART GALLERY, REED COLLEGE /

26 AUGUST–25 OCTOBER

5.1 VAUX'S SWIFT (*CHAETURA VAUXI*)

5.2 WHITE-BREASTED NUTHATCH

(*SITTA CAROLINENSIS*)

5.3 OLIVE-SIDED FLYCATCHER

(*CONTOPUS COOPERI*)

5.4 BAT

5.5 NORTHWESTERN GARTER SNAKE

(*THAMNOPHIS SIRTALIS*)

(*TETRATAENIA*)

5.6 EDWARD'S BUMBLEBEE

5.7 SNAIL-EATING GROUND BEETLE

(*SCAPHINOTUS ANGULATUS*)

7.0 CLEVELAND, OHIO

THE CLEVELAND INSTITUTE OF ART

